

ДО ІСТОРІЇ БАКИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Бахшова Ш.В., Курепін В.М.

Діяльність Азербайджанської Республіки ознаменувалася не лише відродженням національної державності, а й створенням першого в Азербайджані та сусідніх регіонах Близького Сходу вищого навчального закладу, що знаходився на рівні західноєвропейських світових стандартів. Ідеться про Бакинський Державний Університет.

На той час вже цілком назріла і стала невідкладною гостра потреба у створенні університету [1]. Це пояснювалося відповідним рівнем соціально-економічного розвитку Азербайджану, зростанням духовних потреб азербайджанського народу, його національними інтересами, зумовленими гарячим прагненням до освіти та культури, необхідністю створення своєї інтелігенції.

Прогресивна азербайджанська громадськість ще з ХІХ століття обговорювала питання створення Університету, проте думка про вищий навчальний заклад у Закавказзі завжди відкидалася царським урядом як невчасний. Але ледь пролунала Лютнева революція, як вона втілилася в життя, і в червні 1918 року Вищі жіночі курси були перетворені на Закавказький Університет, який діяв у Тифлісі.

У жовтні 1918 р. урядом Азербайджану було запропоновано перенести діяльність безперспективного на той час Закавказького університету з Тифлісу до Баку [2]. Але через протест професорів Закавказького університету проти національного уряду Азербайджану така пропозиція була відхилена і університет продовжував працювати в Тифлісі, мотив – вплив режиму турецької влади.

Після напружених дискусій та переговорів протиборчих сторін було досягнуто паритету. Переговори дали позитивні результати. У Баку було відкрито університет. Тим часом навколо цього питання відбувалася боротьба різних суспільно-політичних сил республіки. У суспільстві та парламенті утворилися дві течії: за університет та проти [3]. Дослідники історії констатують, що противниками відкриття університету були партії Ехрар, Ітгіхад, Безпартійна мусульманська група та Союз мусульманської трудової інтелігенції.

Союз мусульманської трудової інтелігенції протестував проти відкриття в Баку університету, мотивуючи це тим, що в ньому лекції читатимуться російською мовою і університет стане русифікаторським центром, який підтримуватиме ідею великодержавної «Єдиної Росії». Замість відкриття університету вони пропонували відправляти молодь за рахунок держави до закордонних вищих навчальних закладів.

Прихильники відкриття університету заперечували пропозиції по-

силати молодь до зарубіжних країн за рахунок держави, так як кожен студент, що навчається за кордоном, коштуватиме державі в багато разів дорожче [4] того, що коштує студент, який навчається в Баку.

Вони зазначали, що відкриваючи університет російською мовою, необхідно думати про його поступову, безболісну націоналізацію. Потрібно було, щоб до часу, коли молоді люди закінчать середні навчальні заклади тюркською мовою, в університеті почалося викладання тюркською [5]. Професори університету можуть навчитися тюркської мови: з цією метою потрібно давати безкоштовні уроки, скласти для них підручники, а також словники.

1 вересня 1919 року Парламент республіки ухвалив Закон про заснування в Баку державного університету. Цей важливий державний документ передбачав створення чотирьох факультетів – історико-філологічного зі східним відділенням, фізико-математичного, юридичного та медичного. Однак, у тодішніх умовах виявилось можливим відкрити лише 2 факультети: медичний (3 курси) та історико-філологічний (1 курс).

Створення університету вимагало великих витрат, але, попри важке економічне становище республіки, нестачу матеріальних коштів, держава робила все від неї залежне. Багато коштів було потрібно для забезпечення університету, особливо медичного факультету, необхідним науковим обладнанням та персоналом. Завдяки отриманню необхідного обладнання у січні 1920 року вдалося відкрити університетську клініку. Спочатку вона була пристосована на 100 ліжок. Клініка за своїм обладнанням була однією з найкращих у Європі. В результаті піклування уряду університет був забезпечений і необхідними приміщеннями.

На той час в університеті почали викладати перші азербайджанські вчені: доктори Мустафа Бек Топчібашев та Різа Бек Султанов. Першими педагогами-азербайджанцями на історико-філологічному факультеті були: викладачі тюркської мови – М. А. Шахтагінський та Мірза Рагім, фарсидської мови – Мірза Шаріф Мірзоев, з історії турецької літератури М. Е. Расулзаде та Р. Капланов.

В університеті було створено Товариство вивчення мусульманського Сходу. Товариство планувало організувати читання на зборах, друкувати праці, видавати свій друкований орган, споряджати наукові експедиції щодо вивчення місцевостей, здійснювати пошуки і розкопки старовин [6], відкрити бібліотеку і музей. Вивчення мусульманського Сходу передбачалося вести у 4-х напрямках: історичному, лінгвістичному, археологічному та етнографічному. На медичному факультеті також велася науково-дослідна робота. До неї залучалися й студенти [7]. Почав діяти науковий гурток студентів-медиків.

У перший навчальний рік склад студентів за національністю був таким: а) історико-філологічний факультет: мусульман – 156 (у тому

числі 31 вільний слухач); євреїв – 208 (30); росіян - 140 (19), вірмен – 81 (14), грузинів – 6 (1), поляків і німців – 13, разом 604 особи; б) медичний факультет: мусульман – 141 (24); вірмен – 100 (22), росіян – 69 (18), євреїв – 158 (49), грузинів – 7 (1), поляків і німців – 14 (8) і греків – I, разом – 490 (122) особи. Таким чином, всього на обох факультетах: мусульман – 297 (55), євреїв – 366 (109), російських – 209 (56), вірмен – 181 (50), поляків та німців – 27 (8), грузин – 13 (2), греків – 1; всього 1094 особи, з них 217 слухачів. Отже, організаційний період в історії Бакинського Університету, що почався з весни 1919 р., до кінця осені завершився [8].

Висновки. У 1919 р. у житті азербайджанського народу сталася видатна подія, що має значення не тільки культурній, а й політичній площині – було створено Бакинський Університет, який заклав основи вищої освіти в республіці. Його створення було історичною заслугою уряду Азербайджанської Республіки та передової громадськості. Як кузня азербайджанських національних кадрів фахівців, Університет одночасно став і першим науково-дослідним центром Азербайджану. З його відкриттям у ньому розвивалися наукові роботи з вивчення історії, літератури та мови азербайджанського народу, а також сусідніх країн мусульманського Сходу.

Література

1. Розумовський В.І. Заснування університету в Баку // Вісті Бакинського Державного Університету, № 2, 1922, с. 15.
2. Мамедова Д.Г. Розвиток системи загальної освіти в Азербайджані наприкінці XIX – 20-ті рр. XX ст. ВУ Викладач XXI століття. – 2007. – № 3. – С. 62-65.
3. Розумовський В.І. Заснування університету у м. Баку. Нариси спогадів II Вісті Бакинського Державного Університету, 1922. №2.
4. Бахишова Ш. В., Курепін В. М. Педагогічні аспекти міжкультурної комунікації з іноземними студентами. Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект: матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 25 квітня 2024 р.). Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 36-39. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17483>.
5. Назарлі А.Е. Народна освіта Азербайджанської Республіки (1918-1920гг.). Баку, Nurlan, 2008. – 224 с.
6. Бацуровська І. В., Доценко Н. А., Курепін В. М. Особливості проектування освітнього середовища для майбутніх фахівців аграрної галузі // Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART- освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29-30 листопада 2023 р.) / за заг. ред.: В. М. Нагаєва, Ю. М. Сага-

чко, О. В. Грідіна. Харків : Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. С. 11-16.

URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15906>.

7. Kurepin V. Spiritual development of youth through the world of science and culture. Лісівнича освіта і наука: стан, проблеми та перспективи розвитку : матеріали VI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ломжа-Малин, 21 березня 2024 р.). Ч. 2. Ломжа : MANS в Ломжі, 2024. С. 101-111.

URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17481>.

8. Атакишів А.М. Історія Азербайджанського державного університету. Баку, 1989, с. 45, 46.

ВНЕСОК ВЧЕНИХ В НАУКУ І ТЕХНІКУ В ГАЛУЗІ МЕТАЛУРГІЇ *Белікова Л.Л.*

Музей металургів (ДЗ «МДМУ») – центр збору інформації про гордість України – металургію з початку її розвитку до сьогодні.

В ДЗ «МДМУ» представлені в повному обсязі матеріали, біографії, документи вчених-металургів. Одна з експозицій представлена пам'яті видатного вченого-металурга, який вніс величезний вклад у розвиток металургійної галузі – Бардіна І.П. Великий металург, вчений, віцепрезидент Академії наук, Герой Соціалістичної Праці усе своє життя віддав розвитку металургії. Він почав своє трудове життя в 1912 році на Юзівському металургійному заводі. Працював головним інженером на Дніпродзержинському металургійному заводі. За час його роботи завод досяг та перевищив довоєнну продуктивність. Мрія І.П. Бардіна – потужні та продуктивні заводи, оснащені передовою технікою.

Музей металургів знайомить відвідувачів з заслуженим металургом, Міністром чорної металургії України, Героєм Соціалістичної Праці, кавалером орденів та медалей Я.П. Куліковим. З нагоди 100-річчя в музеї була відкрита виставка, яка присвячена життєвому шляху Я.П. Кулікова – від роботи простим робочим на Маріупольському заводі «Азовсталь» до міністра чорної металургії України. З ініціативи Я.П. Кулікова, при його сприянні та безпосередній участі був відкритий музей металургів. У своїй важливій роботі Яків Павлович опирався на ветеранів металургійної галузі. Він був одним з засновників української металургії.

Великою повагою користуються династії металургів.

Засновником і головою династії Стародубових був один з корифеїв, що склали наукову еліту міста Дніпропетровська – академік АН УРСР К.Ф. Стародубов. Працював в Інституті чорної металургії НАН